

Проценко Г. П., старший викладач кафедри юридичного документознавства Національної академії внутрішніх справ

ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ОСВІТУ»: МОВНЕ ПИТАННЯ

Мовне питання в Україні завжди мало політичне забарвлення, було і залишається політично заангажованим.

Наочним прикладом є і відома нині на всю Європу стаття 7 Закону «Про освіту» – «Мова освіти», яка одразу після ухвалення Закону стала не лише приводом для внутрішньополітичного конфлікту, а й спровокувала серйозну кризу міжнародного рівня. Хоча очевидно, що українська влада активно намагається таким чином забезпечити піднесення української мови як об'єднаної цінності держави і суспільства та вирішити, зокрема, в освітньому просторі запитувану сьогодні суспільством проблему.

Так, 7 статтю Закону України «Про освіту» регламентує мовне питання в освіті. Мовою навчання у закладах освіти визначено державну. У документі передбачається, що у закладах можуть викладатися одна або декілька дисциплін двома та більше мовами – державною мовою, англійською мовою, а також іншими офіційними мовами Європейського Союзу. Особам, які належать до корінних народів і національних меншин України, гарантується право на навчання рідною мовою поряд з українською мовою в комунальних закладах дошкільної і загальної середньої освіти.

Однак офіційні органи низки країн, які мають велику діаспору в Україні (Румунії і Угорщини, Молдови тощо) висловили протест з приводу ухвалення цього Закону, вважаючи, що він порушує права національних меншин в Україні. У Росії взагалі назвали цей Закон «актом насильницької українізації, який грубо суперечить ратифікованій Україною Європейській хартії регіональних мов або мов меншин, наголосивши, що документ обмежує інтереси мільйонів російськомовних жителів України.

Водночас ця стаття, на думку мільйонів українців, не порушує тих міжнародних зобов'язань, які взяла на себе Україна. Як вважає Гриневич, на сучасному етапі розвитку нашої держави, зважаючи на розширення освітніх прав дітей з національних меншин, це є кроком у бік розширення

використання української державної мови в системі освіти. В Україні налічується більше 400 тисяч дітей представників національних меншин, в той же час більше 90 % з них – це представники російської спільноти в Україні, які навчаються в школах з російською мовою викладання. Новий Закон «Про освіту» передбачає перехідний період для дітей, які вступили на навчання до 1 вересня 2018 року та зараз навчаються мовами нацменшин, до 1 вересня 2020 року. З 1 вересня наступного року дошкільну і початкову освіту діти можуть здобувати мовою відповідної національної меншини, при цьому паралельно вивчаючи державну. З 5 класу діти національних меншин починатимуть навчатися державною мовою, а мову нацменшини вивчати як окрему дисципліну. Якщо мова нацменшини відноситься до мов Європейського Союзу, можливе викладання також нею однієї чи кількох дисциплін. Як заявив президент, дитина, яка закінчує українську школу, має володіти українською мовою.

Видається у цій площині доречним твердження, що питання мови – це не питання мови. Це питання того, чи вважають сусіди Україну державою, чи ні. Якщо вважають – можна знайти порозуміння завжди. Якщо ні – конфлікт закладений. Адже у тих сусідів, які не мають до України територіальних претензій, і розмова щодо освітнього закону спокійна та виважена.

Україні треба більше займатися питанням комунікації і краще проводити тезу про захист національних інтересів. Законодавці, урядовці і досі не довели етнічним громадам всіх переваг Закону. Свого часу казали – не чіпайте Крим чи Донбас – вони особливі. Не чіпайте Закарпаття – воно унікальне. І сьогодні, опинившись в Берегово на Закарпатті, українець відчуває себе чужим. Місцеві жителі мають подвійне громадянство – України і Угорщини. Там немає навіть українських табличок. І громадянин України, який не знає угорської, не може прочитати написи, щоб зорієнтуватися. Тобто складність практичної ситуації у нашій країні полягає в тому, що чимало учнів шкіл національних меншин не знають української мови! Президент під час виступу в ПАРЕ згадав про Берегово, де 75 % випускників шкіл не склали іспиту з української мови. Це також справді прогнозована дискримінація цих дітей на майбутнє у своїй державі. Нам це дійсно треба

виправляти. І те, що загальною мовою навчання в Україні є державна мова, спрямоване на виправлення цієї ситуації й позитивне, з погляду національної безпеки. У Резолюції ПАРЄ 2189(2017) також відзначено, що знання державної мови – чинник соціальної інтеграції, і держави обґрунтовано вимагають, аби державна мова була мовою освіти для всіх.

Ще один приклад. Болгар в Україні більше, ніж угорців, і вони теж здебільшого живуть компактно, переважно в Одеській області. Однак Болгарія щодо українського освітнього закону поводить себе спокійніше, ніж Угорщина, яка звикла вважати деякі прикордонні райони Закарпаття не діаспорою, а ірредентними. Треба відзначити, що угорці встигли пересваритися з аналогічних діаспорно-мовно-освітніх питань з усіма сусідами. Водночас у цих країнах ставлення до відповідного питання у площині надання освітніх послуг зовсім протилежне тому, якого вони вимагають від України.

Варто навести декілька прикладів. В Угорщині українська діаспора нечисленна – близько 8 тис. осіб. Будапешт офіційно визнав українську мовою національної меншини. При цьому ні початкових, ні середніх шкіл з українською мовою викладання там немає. У Румунії проживає близько 50 тис. етнічних українців. Але там також немає шкіл з викладанням українською мовою. Єдиним українським навчальним закладом є Педагогічний ліцей ім. Т. Шевченка у місті Сігету Мармаціей, в якому навчається менше 200 учнів. Не йдеться вже про Росію, де, за неофіційною статистикою, проживає близько 10 млн українців – і українських шкіл взагалі немає.

Тобто держави, які нині заявляють мовні претензії до України, самі не забезпечують аналогічного права. Але при цьому треба визнати, на жаль, що Україна не веда й не веде системної роботи із захисту інтересів своїх співвітчизників за кордоном. Стаття 12 Конституції, в якій закріплено обов'язок держави дбати про задоволення національно-культурних та мовних потреб українців, що проживають за її межами, — фактично майже мертва

І насамкінець варто зазначити: так, треба вивчати різні мови. Але державно повинні володіти всі громадяни країни досконало! Важливо, щоб вчителі, педагоги, забезпечуючи виконання норм згаданого Закону, престиж мови підвищували не лише на уроках, але й у спілкуванні з дітьми на перервах і у

виховному процесі. Російськомовні батьки повинні теж замислитися з цього приводу і, можливо, частина з них задля майбутнього своїх дітей розпочне говорити українською. Щоб діти, молодь бачили, що українська для них – це не суха норма закону, а живий засіб повсякденного спілкування.

Клименченко С. Д., кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри юридичного документознавства Національної академії внутрішніх справ

ПОДОЛАННЯ СУРЖИКУ ЯК ОСНОВА КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ КУРСАНТІВ

Досвід багаторічної педагогічної діяльності переконує в тому, що під час викладання дисципліни «Українська мова (за професійним спрямуванням)» найзапекліша боротьба викладача-словесника за культуру мовлення курсантів відбувається саме на полі вживання ними суржикових елементів (перш за все лексичних та морфологічних, рідше – орфоепічних та акцентуаційних). Можна з упевненістю констатувати той факт, що це найістотніша перепона на шляху формування професійного мовлення майбутнього юриста.

Загальновідомим є розуміння значення слова «суржик» як поняття, що характеризує «суміш зерна пшениці й жита, жита й ячменю, ячменю й вівса». На позначення «нечистої мови» це слово почало вживатися з тридцятих років ХХ століття. Подібне явище – ознака не лише українського мовлення. У Білорусії воно має назву «трасянка», у канадському варіанті французької мови «жуаль», у мові американців – вихідців з Латинської Америки «спангліш» і т.п.

Зазвичай найбільш стійким у мовленні курсантів виступає українсько-російський суржик, породжений тривалим співіснуванням у межах однієї країни цих двох мов у нерівному статусі. Безперечно, у недавні часи перебування України в межах імперії українській мові практично неможливо було конкурувати з «мовою міжнаціонального спілкування», яка домінувала у сфері освіти, науки, техніки, державного управління і, звичайно ж, у сфері юриспруденції. Тому ті периферійні функції, які були відведені українській мові